

INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY KOMPETENTLILIGINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Kamalova Gavhar Akbarovna

Nizomiy nomidagi TDPU “Maktabgacha ta’lim texnologiyasi”

kafedrasi o`qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyasini integrativ yondashuv asosida rivojlantirish masalasi ko‘rsatilgan. Kasbiy kompetentlik masalalari batafsil yoritilgan.

Kalit so‘zlar: integratsiya, kompetentlik, kompetensiya, integrativ yondashuv, kasbiy, rivojlantirish, mutaxasis.

Аннотация. В данной статье раскрывается проблема развития профессиональной компетентности будущих воспитателей на основе интегративного подхода. Подробно освещены вопросы профессиональной компетентности.

Ключевые слова: интеграция, компетенция, компетенция, интегративный подход, профессионал, развитие, специалист.

Annotation. This article shows the issue of developing the professional competence of future educators based on an integrative approach. Issues of professional competence are covered in detail.

Key words: integration, competence, competence, integrative approach, professional, development, specialist.

Bugun biz kompetensiyaviy yondashuv asosida yaratilgan Davlat ta’lim standartlarini amaliyotga joriy etar ekanmiz, biz ta’lim xodimlari bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun mas’ul ekanligimizni anglashimiz kerak. Oliy ta’limda biror bir o‘zgarishlarni amalga oshirish uchun, avval o‘qituvchining kasbiy ongini tubdan o‘zgartirish kerak. Kompetensiyaviy yondashuv asosida ta’lim berish sharoitida o‘qituvchilarning o‘z faoliyatiga yondashuvi ham o‘zgarishi kerak. O‘qituvchi bundan buyon darslik bilan birgalikda bo‘lajak o‘qituvchilarga «obyektiv bilimlarni» yetkazuvchisi bo‘lib qolmaydi. Kompetent bo‘lajak tarbiyachini faqatgina kompetent pedagog tayyorlashi mumkin.

Ayrim olimlar «kompetentlik» va «kompetensiya» tushunchalaridan ta'limning yakuniy natijalarini tasvirlashda foydalanishgan bo'lishsa, ba'zi olimlar rivojlanayotgan shaxsning turli xususiyatlarini ifodalashda qo'llashganlar.

Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda kasbiy o'zini o'zi boshqarish jarayonida shaxsning kasbiy rivojlanishining eng to'liq psixologik shakllari, kasbiy kompetentlikning rivojlanish xususiyatlari E.F.Zeyer tomonidan o'rganilgan. U kasbiy kompetentlikni kasbiy faoliyat tuzilmasining asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida baholaydi. Shuningdek, shaxsning yo'naltirilganligi, professional jihatdan muhim fazilatlari, professional jihatdan muhim psixofizologik xususiyatlarini ifodalaydi.

T.M.Sorokinaning tadqiqotlarida o'qituvchining kasbiy kompetentligi pedagogik faoliyatni amalga oshirish uchun nazariy va amaliy tayyorgarligining birligi sifatida talqin etiladi.

V.N.Vvedenskiyning fikricha, “kasbiy kompetensiya” tushunchasi tarkibining kengligi, “professionallik”, “malaka”, “kasbiy malakalar” kabi keng tarqalgan tushunchalarni birlashtiradigan integral xususiyatlar bilan ajralib turadi.

M.I.Lukyanova o'qituvchining psixologik-pedagogik salohiyati asosida pedagogik faoliyat uchun yuqori darajadagi professional tayyorgarlik va o'quv jarayonida talabalar bilan samarali o'zaro munosabatlarga ega bo'lgan shaxsning o'ziga xos xususiyatlarini tushunadi.

A.V.Xutorskoy “kompetensiya” va “kompetentlik” tushunchalarini “sinonim ishlatilgan” tushunchalari orasidagi farqni ko'rsatadi. Kompetensiya – shaxsning o'zaro bog'liq xususiyatlarini (bilim, ko'nikma, faoliyat metodikasi), ma'lum mavzular va jarayonlar uchun belgilanadigan va ularga nisbatan sifat jihatidan samarali ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan kompleks.

Kasbiy kompetentlik – mutaxassis tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning egallanishi va ularni amalda yuqori darajada qo'llay olishi. Kasbiy kompetentlik mutaxassis tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishini emas, balki har bir mustaqil yo'nalish bo'yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o'zlashtirilishini nazarda tutadi. Shuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, muhim ijtimoiy talablarni ang'lay olishni, yangi ma'lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o'z faoliyatida qo'llay bilishni taqozo etadi.

N.A.Muslimov ilmiy izlanishlarida kasbiy kompetensiyalarni bir qancha turlarga ajratadi:

maxsus kompetensiya – o‘z kasbiy faoliyatini yetarli darajada yuqori egallash; keyingi kasbiy rivojlanishni loyihalashtira olish;

ijtimoiy kompetensiya – hamkorlikdagi kasbiy faoliyatni egallash, o‘z mehnati natijalariga ijtimoiy javobgarlikni sezish;

shaxsiy kompetensiya – mustaqil shaxsiy aks etish va mustaqil rivojlanish usullari, shaxsning kasbiy o‘zgarishlariga qarshi turish vositalarini egallash;

individual kompetensiya – kasb doirasida individuallikni mustaqil qo‘llash va rivojlantirish usullarini egallash, individual – kasbiy o‘shish, mustaqil ishlarni tashkil qilish va mustaqil rehabilitatsiya qilishga tayyorlik;

asosiy kompetensiyalar – moslashish va mahsuldor faoliyat uchun zarur bo‘lgan shaxsning madaniyatlararo va sohalararo bilim, qobiliyat va ko‘nikmalari [1; 64-b].

Kasbiy kompetentlik bo‘lajak tarbiyachi tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishiga emas, balki har bir mustaqil yo‘nalish bo‘yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o‘zlashtirilishini ham nazarda tutadi, shuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarni doimo boyitib borish, yangi axborotlarni o‘rganish, muhim ijtimoiy talablarni anglay olish, yangi ma’lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o‘z faoliyatida qo‘llay bilishni taqozo etadi. Kasbiy kompetentlik murakkab jarayonlar, noaniq vazifalarni bajarish, bir-biriga zid ma’lumotlardan foydalanish, kutilmagan vaziyatda harakat rejasiga ega bo‘la olishda yaqqol namoyon bo‘ladi.

Kasbiy kompetensiyaga ega bo‘lajak tarbiyachi:

o‘z bilimlarini izchil boyitib boradi;

yangi axborotlarni o‘zlashtiradi;

davr talablarini chuqur anglaydi;

yangi bilimlarni izlab topadi;

ularni qayta ishlaydi hamda amaliy faoliyatda samarali qo‘llaydi.

Bizning nazarimizda, aynan integrativ ta’lim (ta’lim integratsiyasi) bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligi shakllanishi jarayoni va kelgusidagi kasbiy faoliyati uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy mehnat bozori, bugun ta’lim sifatiga oshayotgan talablarni taqdim etib, bo‘lajak tarbiyachilarining kasbiy kompetentligi va kasbiy tayyorgarligi, o‘z navbatida oliy ta’lim muassasalari bitiruvchilari o‘rtasida raqobat kuchayishiga olib keladi. Agar mutaxassisning dastlabki malakasi faqat ish o‘rinlariga muvofiqligi va tor axborotni egallashni nazarda tutsa, “kompetentlik” nafaqat umumiy turdagi, balki, xususan keng sohada bilimlarni o‘zlashtirishni talab qiladi.

Mutaxassisning o'z ko'nikmalarini muvaffaqiyatli amalga oshirishda tayyorgarligi va qobiliyatligi, o'zining faoliyati samaradorligi va sifatini yaxshilashni nazarda tutadi. Kasbiy faoliyat bilan bog'liq turli xil vazifalarni talaba shaxsi fazilatlarini ishlab chiqilgan majmuasi sifatida belgilash mumkin.

Zamonaviy ta'limda bo'lajak tarbiyachi faoliyatining kasbiy va ijtimoiy jihatlarini modellashtirish sodir bo'ladi va fanlararo integratsiya, o'z navbatida ilm-fanning turli sohalarida birlashtiruvchi elementi sifatida chiqadi. Zamonaviy bitiruvchi – o'z kasbiy faoliyatida turli fanlar bo'yicha bilimlar majmuasini qo'llashga ega bo'lishi kerak. Fanlararo integratsiyani bilish (bilim) va o'z soxasi bo'yicha ta'limiy muammolar asosida o'quv fanlarini birlashtirish jarayoni sifatida izohlash mumkin. Biz uchun fanlararo integratsiya ta'lim dasturining barcha o'quv fanlarini keng ko'lamli o'zaro aloqasini yaratishda ta'lim maqsadi, tamoyillari va ma'nolari majmuani ifodalaydi. Shuning uchun, talabalar ta'limining birinchi bosqichidayoq kasbiy kompetentlik rivojlana boshlaydi, yuqori bosqich talabalariga har qanday murakkab kasbiy vaziyatlarda tezkor optimal qarorlar qabul qilishga qaratilgan, ularda mustaqil ravishda muayyan harakatlarni amalga oshirish ko'nikmalarini shakllantirishni fanlararo aloqalarni o'rnatish yordamida amalga oshirish mumkin.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, integrativ yondashuv orqali bo'lajak tarbiyachilar kasbiy kompetentligini shakllantirish bo'yicha belgilangan vazifa (maqsad)larga erishish uchun oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilari tizimli ravishda bu ishni amalga oshirishlari zarur. Bitiruvchi, kasbiy ko'nikmalarni mukammal o'zlashtirib, mehnat bozorida muvaffaqiyatli raqobat imkoniyatiga ega, kasbiy ko'nikmalarini ijodiy foydalanishga imkon beradi, eng yuqori miqdor va sifat ko'rsatkichlariga erishish imkonini beradi. Oliy ta'lim muassasalaridagi fanlararo integratsiya talabalarni ilmiy-nazariy va amaliy tayyorlash sifatini yaxshilashda muhim vazifalarni bajaradi, chunki integrativ yondashuvni qo'llashda amalga oshirish muammolari har bir bosqichda nafaqat ta'lim (o'quv) dasturi, balki zamonaviy bo'lajak tarbiyachilarni tarbiyalash va rivojlantirish masalalari hal etiladi. Har tomonlama (universal), ijodiy, rivojlanayotgan bo'lajak mutaxassis (professional) shaxsi faqat ajralmas pedagogik jarayon sharoitlarida shakllanishi mumkin, pedagogning kasbiy kompetentligi – har bir bosqichi umumiy tamoyillari asosida usullari va maqsadlari yakuniy maqsadiga qurilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Камалова, Г. А. (2023). СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАТИВНОГО ПОДХОДА. *Intellectual Education Technological Solutions And Innovative Digital tools*, 2(14), 213-221.

2. Чориева, Д. А., & Камалова, Г. А. (2021). РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ. In *Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста* (pp. 161-166).

3. Kamalova, G. A. (2022). WAYS TO ENSURE THE ACTIVE PARTICIPATION OF PARENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATION. *Oriental Journal of Education*, 2(1), 8-15.

4. Abzalxanovna, S. M. (2023). DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL TRAINING IN PROFESSIONAL EDUCATION OF FUTURE TEACHERS. *World Bulletin of Social Sciences*, 19, 101-103.

5. Sultansaidova, M. (2023). SOME ASPECTS OF PREPARING CHILDREN FOR SCHOOL. *International Journal of Pedagogics*, 3(02), 51-55.

6. Sultansaidova, M. (2023). BO'LAJAK TARBIYACHILARNI KASBGA YO'NALTIRIB O'QITISHDA METODIK TAYYORGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH. *Академические исследования в современной науке*, 2(5), 107-109.

7. To'lqinovna, M. S. (2023). МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРДА НУТҚ О'СТИРИШ ЖАРAYONIDA BOLALARNING MUSTAQIL FIKRLASHGA O'RGATISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH. *PEDAGOGS jurnali*, 26(1), 163-165.

8. Musulmonova, S. T. (2022, November). BASIC PRINCIPLES OF CREATING A SUBJECT-DEVELOPING ENVIRONMENT. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE "THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS"* (Vol. 1, No. 3, pp. 140-144).

9. Musulmonova, S. T. (2023). USE OF THE METHOD OF POINT DEVELOPMENT IN TEACHING STUDENTS OF PRE-SCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS TO THINK INDEPENDENTLY. *Analysis of world scientific views International Scientific Journal*, 1(4), 78-83.

10. Babayeva, D. R., & Ochilova, X. S. (2022, October). МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNI NUTQ O 'STIRISH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O 'RGATISH. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 8, pp. 21-23).